རྒྱུན་སྤྱོད་བོད་སྨན་དེབ་ཁྱེར།

常用藏药志

主　编　田淑琴
副主编　邓孝廷　张　琦

科学技术出版社

རྒྱུན་སྤྱོད་བོད་སྨན་དེབ་ཐེར།

常用藏药志

CHANG YONG ZANG YAO ZHI

主 编 田淑琴

副主编 邓孝廷 张 琦

四川科学技术出版社

前 言

藏医药是祖国医药宝库中的瑰宝之一，是我国藏族人民在与疾病的长期斗争中，积累了丰富的经验，逐步形成了具有独特理论和方法，具有青藏高原特点的藏医药学。党和政府十分重视这一领域的发展，1995年，国家卫生部药典委员会，制定了藏药的部颁标准，并于同年召开全国民族医药工作会议。制定了“316”发展规划。在广大藏医药工作者和科研人员的努力下，掀起了民族医药研究的新热点。随着我国藏药事业的发展，改革开放政策的深入，藏药也面临着进一步走向市场。面向国际发展的新形势和新问题，进一步完善藏药的管理体制，提高藏药的质量，促进藏药的发展，是编写此书的宗旨。

本书选择100多味常用藏药，叙述了常用藏药的原植物的形态，药材的鉴别、采制及其性味功能。本书收载了编者几年来赴藏区考察及藏药研究成果。尽可能地收集近10年来藏药研究的报道成果，以附注的形式列入相关药之后。本书选用以拉丁学名为统一标准，尽量选汉音、汉名、植物的形态、拉丁学名相同的，并附有藏药名称及索引。

本书在编写过程中得到白玉县委、县藏医院彭措绕登副主任医师、西南民族学院藏语系胡书津教授、计算中心唐向阳副教授、陈智华副教授、刘亚刚副教授、文勇立、罗鹏、马蓉、周小萍、刘惠莽等大力支持及热情帮助，谨致以衷心的感谢。

由于水平有限，错误在所难免，敬请读者多加指正。

1997年6月

འགོ་བརྗོད།

བོད་ཀྱི་གསོ་བ་རིག་པ་ནི་མེས་རྒྱལ་གྱི་གསོ་རིག་ནོར་མཛོད་ནང་གི་མཆོག་ནོར་ཞིག་ཡིན། འདི་ནི་བོད་རིགས་མི་དམངས་ཀྱིས་ནད་གཞི་འགོག་བཅོས་བྱས་པའི་ཉམས་མྱོང་ལས་བྱུང་བའི་བོད་རང་ཉིད་ཀྱི་ཁྱད་ཆོས་ལྡན་པའི་རིགས་པའི་གཞུང་ལུགས་དང་བྱ་ཐབས་ཤིག་ཡིན། བོད་ཀྱི་གསོ་བ་རིག་པ་གོང་དུ་སྤེལ་རྒྱུའི་ཐད་ཏང་དང་སྲིད་གཞུང་གིས་མཐོང་ཆེན་པོ་བྱེད་ཀྱི་ཡོད། 1995ལོར་རྒྱལ་ཁབ་འཕྲོད་བསྟེན་ཐུའུ་ཡི་སྨན་གྱི་བསྟན་བཅོས་ཨུ་ཡོན་ལྷན་ཁང་གིས་བོད་སྨན་གྱི་ཚད་གཞི་གཏན་འཁེབས་བྱས་པ་དང་འབྲེལ་ལོ་དེར་རྒྱལ་ཡོངས་མི་རིགས་གསོ་རིག་ལས་དོན་གྲོས་ཚོགས་འཚོགས་ནས“316”ཟེར་བའི་གོང་འཕེལ་འཆར་འགོད་གཏན་ལ་འཁེབས་པ་རེད། བོད་ཀྱི་གསོ་རིག་ལས་དོན་པ་དང་ཞིབ་འཇུག་པ་རྣམས་ཀྱིས་འབད་བརྩོན་བྱས་མཐར། མི་རིགས་ཀྱི་གསོ་བ་རིག་པར་ཞིབ་འཇུག་བྱེད་པའི་ཚ་རླབས་གསར་པ་ཞིག་རྒྱལ་ཡོངས་སུ་འཕྱུར་བཞིན་ཡོད། རང་རྒྱལ་གྱི་བོད་སྨན་ལས་རིགས་གོང་དུ་འཕེལ་བ་དང་། བཅོས་བསྒྱུར་སྒོ་འབྱེད་ཀྱི་སྲིད་ཇུས་ལག་ལེན་ཇེ་ཟབ་ཏུ་སོང་བ་དང་ཆབས་ཅིག་བོད་སྨན་གོམ་གང་མདུན་སྤོས་ཀྱིས་ཚོང་རར་སྤེལ་དགོས་གི་རེད། རྒྱལ་ཕྱིའི་འཕེལ་ཕྱོགས་ལ་ཁ་སྐོར་དགོས་པའི་གནས་ཐབ་དང་གནད་དོན་གསར་པ་དེ་བོད་སྨན་ལས་རིགས་ཀྱི་མདུན་དུ་ལྷགས་ཡོད་པ་རེད། བོད་སྨན་བདག་གཉེར་གྱི་སྒྲིག་སྲོལ་འཕྲུལ་སྣ་རྗེ་ཚང་དུ་གཏོང་བ་དང་། བོད་སྨན་གྱི་སྤུས་ཀ་ལེཊ་སུ་བཏང་ནས་བོད་སྨན་གོང་དུ་འཕེལ་བར་སྐུལ་འདེད་བྱེད་ཆེད། དཔེ་དེབ་འདི་བརྩམས་སྒྲིག་བྱས་པ་ཡིན། དེབ་འདིའི་ནང་དུ་རྒྱུན་སྤྱོད་བོད་ཀྱི་སྨན་རིགས་བརྒྱ་ལྷག་ཙམ་བདགས་ཏེ་དེ་དག་གི་སྨན་རྒྱུ་རྩི་ཤིང་གི་གཟུགས་དབྱིབས་དང་། ངོ་བོ། སྤྲོ་བ་དང་། སྨན་རྫས་དབྱེ་འབྱེད་དང་འཚོལ་བསྡུ་ལས་སྟོན་བྱེད་ཚུལ་སོགས་ངོ་སྤྲོད་བྱས་ཡོད་ཅིང་། རྩོམ་སྒྲིག་པ་རྣམས་ཀྱིས་ལོ་ཤས་རིང་བོད་ཁུལ་དུ་རྟོག་ཞིབ་བྱེད་པའི་འབྲས་བུ་འདུས་ཡོད། དེབ་འདིའི་ནང་གི་སྨན་གྱི་ཐ་སྙད་དག་རྒྱ་དང་བོད། ལ་ཏིང་བཅས་ཡིག་རིགས་གསུམ་ཤན་སྦྱར་བཀོད་ཡོད།

དེབ་འདི་རྩོམ་སྒྲིག་བྱེད་སྐབས་དཔལ་ཡུལ་རྫོང་ཨུ་དང་། རྫོང་བོད་སྨན་ཁང་གི་

གྲུའུ་རེན་གཞོན་པ་ཕུན་ཚོགས་རབ་བརྟན་དང་། སྟོ་ནུབ་མི་རིགས་སློབ་གྲྭ་ཆེན་པོའི་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ཚན་ཁག་གི་ཙོའུ་ཇོའུ་ཧུའུ་ཧྲུའུ་ཅིན་དང་། རྩིས་འཁོར་ལྟེ་གནས་ཀྱི་ཙོའུ་ཇོའུ་གཞོན་པ་ཐང་ཞང་དབྱང་། ཙོའུ་ཇོའུ་གཞོན་པ་ཁྲིན་གྲི་དྷ་དང་ལིའུ་ཡ་ཀང་བཅས་དང་། ཐུན་ཡུང་ལི། ལུའོ་ཕེང་། མ་ཏུང་། ཀྲོའུ་ཞའོ་ཕིན། ལིའུ་རྟའི་ཚའོ་སོགས་ཀྱིས་རོགས་རམ་ཆེན་པོ་གནང་བྱུང་བས་འདིར་སྙིང་ཐག་པ་ནས་ཐུགས་རྗེ་ཆེ་ཞུ་རྒྱུ་ཡིན།

རྩོམ་སྒྲིག་མཁན་གྱི་ཡོན་ཏན་ལ་ཚད་གཟུང་ཡོད་རྐྱེན་དེབ་འདིའི་ནང་སྐྱོན་དང་ནོར་འཁྲུལ་མི་འབྱུང་བ་ཞིག་ཡོད་ངེས་པས། ཀློག་པ་པོ་རྣམས་ཀྱིས་སྐྱོན་བརྗོད་དང་ནོར་བཅོས་མཛད་རོགས།

1997ལོའི་ཟླ6པར

试读结束，需要全本PDF请购买 www.ertongbook.com

说　明

1. 为便于查阅，目录以中文名称的笔划次序排列。“附二”以藏文字母为序编有索引。“附三”、“附四”分别以拉丁名及拉丁学名排列索引，以便不同学科的学者查用。

2. 药品项中，包括中文名、汉语拼音、藏文名、藏译音、拉丁名。

3. 为便于理解，在“附一”中介绍藏医病名简释。

4. 原植物（或动物、矿物）项中记述植物（或动物、矿物）中文名称。常见别名、拉丁学名及所属科的中文名及学名。然后叙述其形态、花果、生长环境及分布地域。正文中附有植物图。

5. 采制项中有采集时间，采收加工方法和部分药材炮制的简叙。

6. 药材的鉴别项中包括形态鉴别及理化鉴别，未分开标注。

7. 性昧功用项中含性味、功效、使用范围和用量。

8. 附注项中包括以上各项不能收载的内容，即根据报道列有，成分、药理以及部分同属或变种的入药植物使用情况等。

目 录

前 言 …………………………………………………… (1)
说 明…………………………………………………… (1)

大托叶云实…………………………………………… (1)
大籽蒿………………………………………………… (3)
大青盐………………………………………………… (7)
山矾叶………………………………………………… (8)
山苦荬 ……………………………………………… (10)
川贝母 ……………………………………………… (13)
川西獐牙菜 ………………………………………… (21)
小米辣 ……………………………………………… (25)
飞廉 ………………………………………………… (27)
马尿泡 ……………………………………………… (30)
马蔺子 ……………………………………………… (33)
木棉花 ……………………………………………… (36)
无患子 ……………………………………………… (38)
止泻木子 …………………………………………… (40)
手参 ………………………………………………… (43)
牛尾蒿 ……………………………………………… (46)
乌奴龙胆 …………………………………………… (48)
风毛菊 ……………………………………………… (50)
文冠木 ……………………………………………… (53)
火硝 ………………………………………………… (55)

水柏枝 …… (56)
打箭菊 …… (58)
甘青青兰 …… (61)
甘青瑞香 …… (64)
石灰华 …… (66)
石榴子 …… (68)
石莲花 …… (71)
白花油麻藤 …… (73)
白苞筋骨草 …… (74)
冬虫夏草 …… (78)
芒果核 …… (81)
灰枝紫菀 …… (84)
江巴 …… (87)
光明盐 …… (91)
网眼瓦韦 …… (92)
肉果草 …… (95)
多刺绿绒蒿 …… (97)
异叶青兰 …… (100)
芫荽果 …… (102)
花苜蓿 …… (104)
花锚 …… (105)
角茴香 …… (109)
角蒿 …… (113)
沙棘膏 …… (115)
鸡蛋参 …… (117)
林蛙 …… (120)
松石 …… (122)
松生等 …… (123)

刺参…………………………………………………………（126）
苞叶雪莲……………………………………………………（130）
垂头菊………………………………………………………（133）
乳白香青……………………………………………………（136）
兔耳草………………………………………………………（138）
波棱瓜子……………………………………………………（141）
草木樨………………………………………………………（144）
草玉梅………………………………………………………（146）
草莓…………………………………………………………（148）
荠菜…………………………………………………………（152）
荨麻…………………………………………………………（156）
砂生槐子……………………………………………………（160）
点地梅………………………………………………………（162）
独一味………………………………………………………（164）
蚤缀…………………………………………………………（167）
珠芽蓼………………………………………………………（169）
秦艽花………………………………………………………（172）
夏至草………………………………………………………（176）
烈香杜鹃……………………………………………………（178）
铁棒锤………………………………………………………（182）
铁棒锤幼苗…………………………………………………（189）
臭蒿…………………………………………………………（190）
高山绣线菊…………………………………………………（192）
高原毛茛……………………………………………………（196）
高原蚤缀……………………………………………………（198）
唐古特乌头…………………………………………………（201）
唐古特铁线莲………………………………………………（205）
绢毛菊………………………………………………………（207）

菥蓂子……………………………………………………（210）
黄帚橐吾……………………………………………………（213）
硇砂……………………………………………………（215）
雪莲花……………………………………………………（216）
假耧斗菜……………………………………………………（222）
婆婆纳……………………………………………………（225）
绵参……………………………………………………（227）
绿绒蒿……………………………………………………（229）
斑唇马先蒿 ……………………………………………………（233）
棘豆……………………………………………………（237）
葫芦……………………………………………………（241）
喜马拉雅紫茉莉……………………………………………………（244）
紫花黄华……………………………………………………（247）
紫草茸……………………………………………………（249）
紫硇砂……………………………………………………（252）
紫檀香……………………………………………………（252）
腊肠果……………………………………………………（255）
湿生扁蕾……………………………………………………（257）
瑞香狼毒……………………………………………………（260）
蒲桃……………………………………………………（266）
硼砂……………………………………………………（268）
锡金报春……………………………………………………（270）
榼藤子果……………………………………………………（272）
酸模……………………………………………………（275）
酸藤果……………………………………………………（277）
蔷薇花……………………………………………………（279）
碱花……………………………………………………（283）
褐毛风毛菊……………………………………………………（285）

褐毛橐吾……………………………………………………（288）
螃蟹甲……………………………………………………（292）
藏党参……………………………………………………（293）
藏茴香……………………………………………………（296）
藏紫草……………………………………………………（299）
翼首草……………………………………………………（302）
胡兀鹫……………………………………………………（305）
麝香………………………………………………………（307）

附一藏医病名简释 ……………………………………（312）
附二藏文名索引…………………………………………（316）
附三拉丁名索引…………………………………………（323）
附四拉丁学名索引 ……………………………………（327）

试读结束，需要全本PDF请购买 www.ertongbook.com

大托叶云实 Datuoye Yunshi
藏名 འཇམ་འཐྲུམ། 甲木哲
SEMEN CAESALPINIAE CRISTAE

本品为豆科植物大托叶云实 Gaesalpinia crista L.

【别名】 刺果苏木。

【原植物】 大托叶云实 Caesalpinia cristaL.

藤本；枝条、叶轴、小叶轴有倒钩刺和密生黄色柔毛。二回羽状复叶，有羽片 12～18 枚；小叶 12～22，矩圆形或长椭圆形，长 1.3～3 厘米，宽 8～17 毫米，先端钝，具细尖，基部扁圆形，两面疏生黄色短柔毛；托叶大，叶状，脱落，羽状深裂或浅裂。总状花序腋生；萼长约 6～8 毫米，密被黄色绒毛，萼齿 5；花冠黄色，花瓣倒披针形，稍长于萼。荚果革质，矩圆形，长 5～6 厘米，宽 3.6～4.5 厘米，密生针状刺，有 2～3 粒种子(图 1)。

分布于广东、台湾。生山沟、路旁或草地。荚果含单宁；种子为补药，亦可榨油；叶能祛瘀止痛，捣敷消肿毒。

【采制】 果实成熟时采收，除净杂质，晒干。

【药材鉴别】

(1)本品呈不规则圆形，稍扁，有的一侧平截或有浅凹陷，表面灰绿色，光滑，微具光泽，有同心性环纹延及顶端。一端有点状种脐，浅黄白色或浅黄棕色，其周围有直径 2～3 毫米的暗褐色环纹。质坚硬，破开后，种皮厚约 1 毫米，内面淡黄白色，有稍凸起的线纹；子叶扁圆形，黄白色，质坚，表面有不规则的沟槽，断面略平坦。气微腥，味苦。

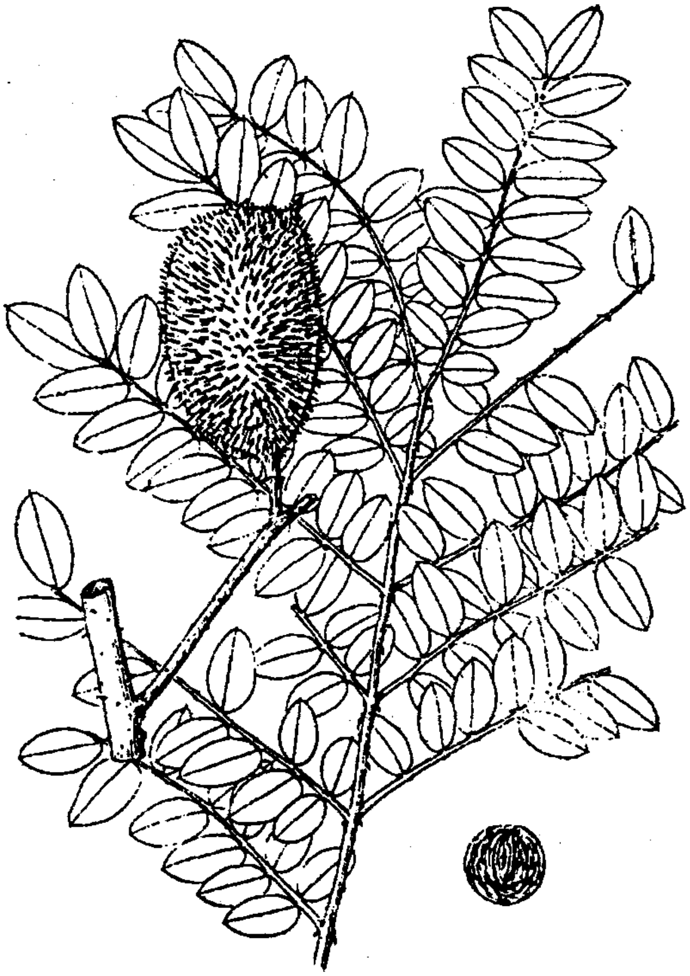

图1 大托叶云实 刺果苏木 Caesalpinia cristaL.

(2)本品粉末灰绿色。种皮大型厚壁细胞碎片众多,细胞壁厚达12微米,子叶薄壁细胞碎片甚多,充满油滴和淀粉粒。栅状细胞壁厚,长90～130微米。石细胞多见,直径30～42微米。螺纹导管直径约8微米。淀粉粒多单粒,圆球形,椭圆形或盔状,直径5～10微米,脐点点状,中心性,层纹不明显;偶见2～3个分粒组成的复粒。

(3)取本品粗粉 1 克，加乙醇 10 毫升，浸泡 24 小时，滤过，取滤液置白瓷皿上水浴蒸干，加三氯化锑试液立即产生紫褐色。

【性味功效】 味辛，涩，温。有温肾、逐寒的功能。用于肾寒病、胃寒。用量 1～3 克。

【附注】 荚果含单宁；种子为补药，亦可榨油；叶能去瘀止痛，捣敷消肿毒。

大籽蒿 Dazihao
藏名 འཁན་སྐྱ། 坎甲
HERBA ARTEMISIAE

本品为菊科植物大籽蒿 Artemisia sieversiana willd. 或冷蒿 Artemisia frigida willd. 的干燥地上部分。

【原植物】 大籽蒿 白蒿 Artenisia sieversiana Willd.

一至二年生草本，有直根，高 50～150 厘米，单生或从基部分枝，被灰色微柔毛。下部及中部叶有长柄，叶片宽卵形，长 4～10 厘米，宽 3～8 厘米，二至三次羽状深裂，裂片宽或狭条形，钝或渐尖，下面被较密的微柔毛，上面被较疏的柔毛，有腺点；叶柄长，基部有假托叶；上部叶浅裂或不裂，条形。头状花序多数，下垂，排列成复总状花序，有短梗及条形苞叶；总苞半球形，直径 4～6 毫米；总苞片 4～5 层，外层矩圆形，有被微毛的绿色中脉，内层倒卵形，干膜质；花序托有白色托毛；花黄色，极多数，外层雌性，内层两性。瘦果长 1～1.2 毫米，无冠毛(图 2)。

除华南外，在我国各地广布。植物多变异，可分为一些变种和变型，其中头状花序较大，直径达 7～8 毫米的是大花变型 f. grandis Pamp. 。

(3)取本品粗粉 1 克，加乙醇 10 毫升，浸泡 24 小时，滤过，取滤液置白瓷皿上水浴蒸干，加三氯化锑试液立即产生紫褐色。

【性味功效】 味辛，涩，温。有温肾、逐寒的功能。用于肾寒病、胃寒。用量 1～3 克。

【附注】 荚果含单宁；种子为补药，亦可榨油；叶能去瘀止痛，捣敷消肿毒。

大籽蒿 Dazihao
藏名 འཁན་སྐྱ། 坎甲
HERBA ARTEMISIAE

本品为菊科植物大籽蒿 Artemisia sieversiana willd. 或冷蒿 Artemisia frigida willd. 的干燥地上部分。

【原植物】 大籽蒿 白蒿 Artenisia sieversiana Willd.

一至二年生草本，有直根，高 50～150 厘米，单生或从基部分枝，被灰色微柔毛。下部及中部叶有长柄，叶片宽卵形，长 4～10 厘米，宽 3～8 厘米，二至三次羽状深裂，裂片宽或狭条形，钝或渐尖，下面被较密的微柔毛，上面被较疏的柔毛，有腺点；叶柄长，基部有假托叶；上部叶浅裂或不裂，条形。头状花序多数，下垂，排列成复总状花序，有短梗及条形苞叶；总苞半球形，直径 4～6 毫米；总苞片 4～5 层，外层矩圆形，有被微毛的绿色中脉，内层倒卵形，干膜质；花序托有白色托毛；花黄色，极多数，外层雌性，内层两性。瘦果长 1～1.2 毫米，无冠毛(图 2)。

除华南外，在我国各地广布。植物多变异，可分为一些变种和变型，其中头状花序较大，直径达 7～8 毫米的是大花变型 f. grandis Pamp. 。

图 2 大籽蒿 白蒿 Artenisia sieversiana Willd.

冷蒿 小白蒿 Artemisia frigida Willd.

多年生草本，高 40～70 厘米；茎基部木质，丛生，基部以上少分枝，被短茸毛。叶 2～3 次羽状全裂，长 1 厘米，稀达 2 厘米，宽达 1 厘米，下部裂片常 2～3 裂，顶部裂片又常羽状或掌状全裂，小裂

片又常 3～5 裂，裂片多少条形，顶端稍尖，基部的裂片抱茎成托叶状；上部叶小，3～5 裂。头状花序较少数，排列成狭长的总状或复总状花序，有短梗及数个条形苞叶，下垂；总茎球形，直径 2.5～3 毫米而花黄色，或有时直径 3～3.5 毫米而花深紫色（黑紫变种 var. atropurpurea Pamp.）或黄色；总苞片约 3 层，卵形，被绒毛，有绿色中脉，边缘膜质；花序托有白色托毛；花筒状，内层两性，外层雌性。瘦果矩圆形，长近 1 毫米，无毛（图 3）。

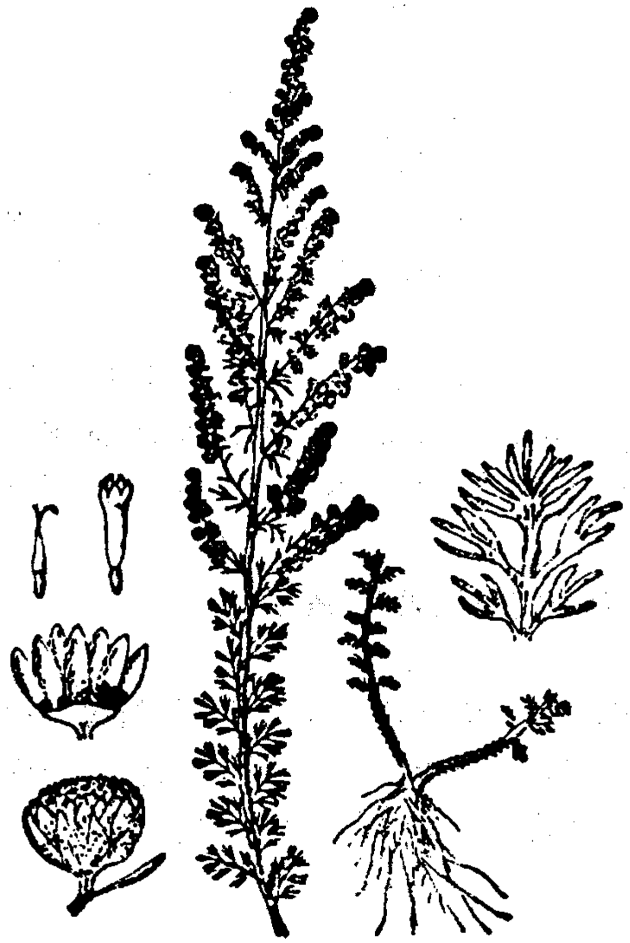

图 3 冷蒿 小白蒿 Artemisia frigida Willd.

试读结束，需要全本PDF请购买 www.ertongbook.com